

We Lwowie, dnia 11. lutego 1907.

Ateg. 85

Sprawozdanie

Wydziału krajowego w przedmiocie zmiany §. 3. i 12. statutu krajowego, tudzież niektórych postanowień sejmowej ordynacji wyborczej.

Wysoki Sejmie!

Na posiedzeniu z dnia 24. listopada 1905 r. uchwalili Wysoki Sejm następującą rezolucję:

„Sejm, utrzymując zasadę reprezentacji kuryalnej, a dążąc do odpowiedniego rozszerzenia prawa wyborczego na warstwę ludności prawa tego dotychczas nie posiadające, jednakże z zastrzeżeniem, że przez odpowiednie postanowienia ustawowe, połączone z pewnym pomnożeniem mandatów, zapobiegnie się bezwzględnemu zmajoryzowaniu klas wyżej opodatkowanych i wyżej wykształconych, poleca Wydziałowi krajowemu, ażeby zebrał wszystkie potrzebne daty i materiały i na najbliższej sesji sejmowej przedłożył projekt ustawy, powyższe zasady uwzględniający“.

Z wykonania tej uchwały Wydział krajowy niniejszem zdaje sprawę.

Zebranie dat, potrzebnych celem wszechstronnego oświetlenia kwestyi reformy sejmowego prawa wyborczego, polecił Wydział krajowy krajowemu biuru statystycznemu. Najważniejszą część dat zebranych ogłosiło biuro statystyczne w zeszycie I. tomu XXI. „Wiadomości statystycznych o stosunkach krajowych“ pod tytułem; „Materiały statystyczne do reformy sejmowego prawa wyborczego“. Odwołując się do tej publikacji, zaznacza Wydział krajowy, iż poniżej niejednokrotnie będzie się posługiwał datami, tamże umieszczonymi.

Opracowując projekt ustawy, zmieniającej obecnie obowiązujące w postanowienia sejmowego prawa wyborczego, stosował się Wydział krajowy jak najściślej do poleceń, zawartych w uchwalonej przez Wysoki Sejm rezolucyi: Rezolucya ta domaga się:

- 1) odpowiedniego rozszerzenia prawa wyborczego na warstwę ludności, prawa tego dotychczas nie posiadające;
- 2) utrzymania zasady reprezentacji kuryalnej;
- 3) odpowiednich postanowień ustawowych, połączonych z pewnym pomnożeniem mandatów, celem zapobieżenia bezwzględnemu zmajoryzowaniu klas wyżej opodatkowanych i wyżej wykształconych.

4) Rozszerzenie prawa wyborczego na warstwy ludności, prawa tego dotychczas nieposiadające.

Celem oznaczenia grup ludności, na któreby prawo wyborcze do Sejmu rozszerzyć należało, musiał Wydział krajowy uwzględnić przede wszystkim strukturę społeczną i ekonomiczną warstw nie posiadających dotychczas prawa wyborczego do Sejmu. Według tablicy VII. materiałów liczone w Galicyi w dniu 31. grudnia 1900 r. 1,604.603 mężczyzn wyżej 24 lat życia (włącznie z wojskiem i obcymi poddanymi). Podczas wyborów do Rady Państwa w grudniu 1900 r. liczone w całej Galicyi mężczyzn wyżej 24 lat posiadających prawo wyborcze w ówczesnej piątej kuryi 1,302.476. Z tej liczby posiadało 599.521 prawo wyborcze do Sejmu, 702.955 zaś nie posiadało tego prawa.

Z nieposiadających prawa wyborczego do Sejmu opłacało 288.589 podatki bezpośrednio, nie opłacało zaś żadnych podatków bezpośrednich 414.366. Wśród ludności, wykluczonej dotychczas od prawa wyborczego do Sejmu, przeważają więc stanowczo osoby, nie opłacające żadnych podatków bezpośrednich, to jest, robotnicy i zarobnicy wszelkich kategorii. Na podstawie statystyki zawodowej nie trudno określić bliżej skład tej klasy ludności. W dniu 31. grudnia 1900 r. liczone według dat uwidoczonych w tablicy XVI-ej „Materiałów“ tudzież według źródeł także przytoczonych w całej Galicyi okrągło 78.500 robotników i zarobników płci męskiej wyżej lat 24, zajętych w przemyśle, handlu i przy przewozie osób i dóbr. W tym samym czasie liczone w rolnictwie i leśnictwie 328.600 robotników i zarobników płci męskiej wyżej lat 24, w służbie publicznej i w zawodach wolnych 10.500, robotników i zarobników o zmiennem zajęciu nareszcie liczone 25.900. Ogółem wykazuje nam więc statystyka zawodowa 443.500 robotników i zarobników płci męskiej wyżej lat 24. Na tej podstawie nie trudno obliczyć, iż z wykazanych powyżej 414.366 wyborców piątej kuryi, nie opłacających żadnych podatków bezpośrednich było okrągło 307.000 robotników i zarobników rolniczych i leśnych, 73 400 robotników i zarobników przemysłowych handlowych i komunikacyjnych, 9.800 robotników, zajętej w służbie publicznej i w zawodach wolnych, a nareszcie 24.200 zarobników o zmiennem zajęciu. Jeżeli dalej zważymy, iż z wykazanej liczby robotników i zarobników, nie zajętych w rolnictwie i leśnictwie nie mniej jak 60.744 mieszkało w r. 1900 w 25 miastach kraju, wybierających w klasie wyborczej miast, (patrz tablica VIII. materiałów) to przyjdziemy do przekonania, iż po za miastami składa się warstwa robotnicza, nie posiadająca dotąd prawa wyborczego do Sejmu, niemal bez wyjątku z jednolitej społecznie masy robotników rolnych i leśnych.

Nie bez wielkiego znaczenia jest dalej fakt, iż owi robotnicy rolni i leśni nie różnią się w znaczniejszej mierze zawodowo i społecznie od warstwy osób, opłacających wprawdzie podatki bezpośrednio, ale nie posiadających prawa wyborczego do Sejmu. Osób takich liczone w całym kraju, jak już powyżej zaznaczono, 288.589, z tego mieszkało jednak w wspomnianych 25 miastach, wybierających w kuryi miejskiej, tylko 15.505, cała zaś reszta przypada na gminy wiejskie.

Otóż z tablicy VI. materiałów wynika, iż nie mniej, jak $\frac{2}{3}$ osób opłacających w gminach wiejskich podatki bezpośrednio a nie posiadających dotychczas prawa wyborczego do Sejmu, opłaca *mniej niż 5 koron dodatków bezpośrednich*, co na tem większą zasługuje uwagę, iż sam tylko podatek domowo-klasowy wynosi w najniższej klasie (domy, składające się tylko z jednej ubikacji mieszkalnej) 3 korony. Wobec tego uzasadnionym jest wniosek, iż *w gminach wiejskich warstwy ludności dotychczas prawa wyborczego do Sejmu nie posiadające, bez względu na to, czy opłacają podatki bezpośrednio, czy też nie, przedstawiają społecznie i zawodowo dość jednolitą warstwę, z której bez wielkiej dowolności żadna inna grupa przy rozszerzeniu prawa wyborczego wyróżnić się nie da.*

Zupełnie podobnie ma się rzecz w 25 miastach, gdzie z mężczyzn wyżej lat 24 nieposiadających dotychczas prawa wyborczego do Sejmu w liczbie 76.249 tylko 15.505 opłacało podatki bezpośrednio, zaś 60.744 nie opłacało żadnych podatków bezpośrednich. Z tablicy IX, kolumna 18 materiałów wynika, iż także w miastach osoby, nie posiadające dotychczas prawa wyborczego a opłacające po-

datki bezpośrednio, opłacają niemal zawsze mniej niż 10 koron podatków bezpośrednich. W 16 miastach wynosi nawet najniższy podatek, uprawniający do wyboru do Sejmu, mniej niż 7 koron 20 groszy, tj. mniej, niż wynosi podatek osobisto-dochodowy opłacany przez osoby z rocznym dochodem od 1.200 do 1.250 koron. W miastach tych mają już *obecnie wszyscy robotnicy, opłacający podatek osobisto-dochodowy, prawo wyborcze do sejmu, w innych zaś miastach służy to prawo z reguły tej elicie robotniczej, która opłaca podatek osobisto-dochodowy od rocznego dochodu 1350 koron i więcej.*

Jeżeli więc z jednej strony już obecnie robotnicy szczególnie ukwalifikowani i dlatego najlepiej płatni mają prawo wyborcze do Sejmu w klasie wyborczej miast, to z drugiej strony nie może ulegać wątpliwości, iż osoby pozbawione dotychczas prawa wyborczego do Sejmu, pomimo iż opłacają podatki bezpośrednio, nie będą się ze względu na swe położenie ekonomiczne znacznie różniły od tej warstwy robotniczej, która także dotychczas prawa wyborczego nie posiadała. Pod tym względem należy pamiętać, iż najniższe kwoty podatkowe, według których powszechny podatek zarobkowy ma być rozkładany, wynoszą kolejno 3, 4, 5, 6, 8 i 10 koron. Z tego powodu nie może Wydział krajowy zalecić wyróżnienia z ogółu osób, pozbawionych dotychczas w miastach prawa wyborczego, warstwy osób, opłacających podatki bezpośrednio. Zupełnie zaś niemożliwym okazuje się wyjęcie z nieposiadających dotychczas prawa wyborczego robotników, warstwy robotników ukwalifikowanych. Wprawdzie jest pojęcie ekonomiczne robotnika ukwalifikowanego dość jasno określone¹⁾, z drugiej jednak strony jest rzeczą pewną, iż pojęciu temu brak łatwo spostrzegalnych znamion zewnętrznych, które każda definicja prawnicza mieć musi. Takich znamion zewnętrznych mogłoby nam dostarczyć przedewszystkiem ustawodawstwo już obecnie obowiązujące, w szczególności zaś ustawa przemysłowa, ustawa o kasach chorych, ustawa o kasach brackich i ustawa o ubezpieczeniach od wypadku. Badając bliżej odnośne przepisy tych ustaw, przekonujemy się jednak niebawem, iż żadna z kategorii robotniczych, w ustawach tych określonych, nie odpowiada pojęciu ekonomicznemu robotnika kwalifikowanego. Ustawa przemysłowa żąda dowodu fachowego przygotowania tylko dla przemysłów rękodzielniczych i tylko ze względu na przemysły, uznane za przemysły rękodzielnicze w myśl §. 1. noweli przemysłowej w bieżącym roku uchwalonej (porównaj alegat 2.791 stenograficznych protokołów izby posłów, XVII. sesji 1907.) Pojęcie robotnika kwalifikowanego, w myśl ustawy przemysłowej jest więc za ciasne, nie obejmuje bowiem ani kwalifikowanych robotników fabrycznych, ani też kwalifikowanych robotników przemysłów, nie uznanych za rękodzielnicze (np. drukarnie). Ustawa o kasach brackich (ust. z 28. lipca 1889 r., dz. u. p. Nr. 127) dotyczy wszystkich robotników górniczych, ustawa o kasach chorych (ustawa z 30. marca 1888 r., dz. u. p. Nr. 33) obowiązując do ubezpieczenia się na wypadek choroby wszystkich robotników i urzędników zajętych w przedsiębiorstwach przemysłowych i handlowych, albo też podpadających pod ustawę przemysłową, ustawa o ubezpieczeniach od wypadku (ustawa z 28. grudnia 1887 r., dz. u. p. Nr. 1 ex 1888 i ustawa z 20. lipca 1894, dz. u. p. Nr. 168), nareszcie dotyczy bez względu na kwalifikację wszystkich robotników, zajętych w przedsiębiorstwach, w powołanych ustawach wyszczególnionych, między innymi zaś także robotników rolniczych i leśnych, narażonych na niebezpieczeństwo wypadku wskutek zajęcia przy maszynach poruszanych kotłem parowym, motorem lub siłą zwierzęcą. Wobec tego stanu pozytywnego ustawodawstwa musiałaby sama sejmowa ustawa wyborcza ustalić znamiona zewnętrzne pracy kwalifikowanej. Znamieniem takim, dającym się zawsze skonstatować z względną łatwością, byłaby wysokość rocznego zarobku. Widzieliśmy jednak powyżej, iż już obecnie najlepiej płatne kategorie robotników miejskich posiadają prawo wyborcze do Sejmu.

Z wywodów powyższych wynika, iż warstwy ludności, dotychczas prawa wyborczego do Sejmu nie posiadające, przedstawiają się ze względu na swą strukturę ekono-

¹⁾ Ekonomisci zaliczają do robotników zwykłych (ungelernte Arbeiter) tych, których praca polega wyłącznie na użyciu siły fizycznej, do robotników kwalifikowanych (gelernte Arbeiter) zaś tych, których praca wymaga pewnego dłuższego fachowego wykształcenia.

miczną i społeczną, w razie stosownego rozróżnienia większych miast z jednej gmin wiejskich i małomiastek z drugiej strony, dość jednolicie. Z tego powodu uważa Wydział krajowy, iż przy rozszerzeniu prawa wyborczego powinna wchodzić w rachubę cała ta warstwa, a nie jakiejś jej części. Za tem samem przemawia wejście w życie nowego prawa wyborczego do Izby posłów Rady państwa (ustawy z 26 stycznia 1907 r. dz. u. Nr. 15 i 17). Z tych powodów rozszerza podany poniżej projekt ustawy, prawo wyborcze do Sejmu na wszystkich obywateli austriackich płci męskiej wyżej lat 24, który zresztą odpowiada wymogom §. 14 a tegoż projektu

B) Utrzymanie zasady reprezentacji kuryalnej.

I. Obecnie przyjęta powszechnie w sejmach austriackich zasada reprezentacji kuryalnej powstała historycznie wskutek przystosowania dawniejszej zasady reprezentacji stanowej do zasad nowożytnej reprezentacji ludowej. Stanową kuryę duchowieństwa reprezentują w społecznych sejmach wryliści: stanowią kuryę magnatów i rycerstwa reprezentują posłowie z klasy wyborczej większych posiadłości, kuryę miejską i wiejską, nareszcie posłowie z klasy wyborczej miast i gmin wiejskich. Podobnie powstało obecne prawo wyborcze sejmowe w kuryi miejskiej i wiejskiej pod wpływem tradycji reprezentacji stanowej. Jak dawniej w kuryi miejskiej, tak też i obecnie w kuryi miejskiej i wiejskiej prawo wyboru nie służy wszystkim, ale tylko pewnej oznaczonej bliżej części wyborców gminnych. Wszystkie te podstawy reprezentacji kuryalnej, które w ciągu ostatnich 46 lat zrosły się z całym organizmem życia politycznego kraju, a mimo różnych zmian dziś jeszcze i na bliższą przyszłość odpowiadają faktycznemu składowi naszego społeczeństwa, utrzymuje Wydział krajowy niezmiennie w swym projekcie w myśl danego zasadniczego polecenia Wysokiego Sejmu. Z tego powodu nie mógł Wydział krajowy przedewszystkiem oprzeć swego projektu na wcieleniu wyborców wskutek rozszerzenia prawa wyborczego nowo przybywających, do istniejących obecnie kuryi miejskiej i wiejskiej.

Tak samo sprzeciwiałoby się zasadniczej myśli reprezentacji kuryalnej, gdyby utworzono z dotychczasowych i z nowo przybywających wyborców sejmowych *nową powszechną klasę wyborczą na wzór dawniejszej kuryi piętej*, stworzonej ustawą z r. 1896 dla wyborów do Rady Państwa. Uwzględniając z drugiej strony okoliczność iż warstwy ludności dotychczas prawa wyborczego do Sejmu nie posiadające, wykazują tak w miastach, jak na wsi dość jednolitą strukturę ekonomiczną i społeczną, postanowił Wydział krajowy ośmiadzić się za utworzeniem *oprócz wymienionych w statucie krajowym trzech klas wyborczych czwartej klasy wyborczej i za przydzieleniem tej czwartej klasie wszystkich wskutek rozszerzenia prawa wyborczego nowo przybywających wyborców. Nową tę klasę wyborczą nazyna przedłożony przez Wydział krajowy projekt ustawy uzupełniająca klasą wyborczą.*

II. Oprócz wywołanego rozszerzeniem sejmowego prawa wyborczego stworzenia uzupełniającej klasy wyborczej domaga się sama zasada reprezentacji kuryalnej także jeszcze innego uzupełnienia obecnie obowiązujących postanowień statutu krajowego, *a mianowicie powiększenia liczby posłów miejskich*. Już sprawozdanie komisji administracyjnej zaznacza, iż przeważna większość tej komisji wyraziła zapatrywanie, że pomnożenie liczby mandatów do Sejmu z miast jest potrzebne i wskazane. Badając bliżej tę sprawę, doszedł Wydział krajowy do następujących wyników.

Według tablicy IV. materyałów opłacało w r. 1860 15 miast wybierających od r. 1861 w kuryi miejskiej, 1,702,430 K podatków bezpośrednich, to jest 14·48% wszystkich wówczas opłacanych w kraju podatków bezpośrednich. Z tego powodu przyznano wówczas miastom według tablicy III. 20 posłów tj. 14·2⁰/₁₀ wszystkich (141) posłów pochodzących z wyboru.

Ponieważ siła podatkowa miast wzrastała po r. 1861 znacznie prędzej, niż siła podatkowa gmin wiejskich, powiększono w r. 1896 liczbę posłów miejskich o 3 (ustawa z 23. maja 1896 Dz. u. kr. Nr. 32), w r. 1900 zaś powiększono tę

liczbę wydzielając równocześnie 10 miast z kuryi wiejskiej, o dalszych pięciu posłów (ustawa z 18. marca 1900 Dz. u. kr. Nr. 41). Liczba tych 28 posłów miejskich nie odpowiada jednak obecnie sile podatkowej 25 miast, wybierających w kuryi miejskiej, miasta te opłacały bowiem w r. 1904 według tabeli IV. 40·10% wszystkich podatków bezpośrednich kraju, podczas gdy 28 posłów miejskich tworzy tylko 18·8% wszystkich pochodzących z wyborów 149 posłów sejmowych.

Z drugiej strony nie może już obecnie z powodu zmian zaszłych od r. 1861 w zapatrywaniach na istotę reprezentacji parlamentarnej, tylko sama cyfra opłacanych podatków decydować o liczbie mandatów miejskich, ale także liczba ludności miejskiej. W 25 miastach wybierających obecnie w kuryi miejskiej, mieszka 8·30% ludności cywilnej kraju (bez wojska). Średnia arytmetyczna z tego procentu ludnościowego i z procentu podatkowego wynosi $\frac{40 \cdot 10}{2} \cdot 8 \cdot 30$ tj. 24·20%.

Według tego powinnyby wymienionych 25 miast wybierać 24·2% z pochodzących z wyborów 149 posłów, cyfra posłów miejskich wynosiłaby więc 36.

Wobec tego proponuje Wydział krajowy zwiększenie obecnej liczby mandatów miejskich o 8. Według poniżej załączonego projektu ustawy wynosi liczba posłów miast i Izb handlowych i przemysłowych 39 zamiast dotychczasowych 31.

III. Znaczne trudności miał Wydział krajowy do przewyciężenia przy ustaleniu liczby posłów nowo utworzonej uzupełniającej klasy wyborczej. Ilość podatków bezpośrednich opłacanych przez ludność, w tej klasie reprezentowaną, nie mogła tutaj być miarodajną, a to przede wszystkim dlatego, ponieważ w klasie tej przeważają osoby, nie opłacające żadnych podatków bezpośrednich, następnie zaś dlatego, ponieważ kwota podatków bezpośrednich, opłacanych przez ostatnią trzecią część wyborców gminnych w tej klasie wybierających, jest nadzwyczajnie niską. I tak obliczono dla przykładu w krajowym biurze statystycznym, iż w mieście Tarnopolu opłacają wybory gminni nie licząc uprawnionych do wyboru bez względu na podatki czyli t. zw. inteligencji kwotę 172.167 K, w mieście Tarnowie 174.408 K, w Strju 141.701 K. Z podatków tych opłaca ostatnia trzecia część wyborców gminnych, głosująca w uzupełniającej klasie wyborczej tylko 3.528, wzgl. 3.412, wzgl. 3.526 K, tj. we wszystkich trzech miastach tylko 2·15%. Gdyby uwzględniono jeszcze podatki bezpośrednie opłacane przez inteligencję, to okazałoby się, iż ta część wyborców gminnych, która dotychczas była pozbawioną prawa wyborczego do Sejmu, opłaca mniej niż jedną pięćdziesiątą część wszystkich podatków bezpośrednich miejskich. Z tych powodów oparł się Wydział krajowy, oznaczając liczbę mandatów uzupełniającej klasy wyborczej na stosunku między ogólną liczbą wybranych posłów sejmowych a liczbą posłów piątej kuryi w innych krajach austriackich.

Według obecnie obowiązujących ustaw wynosi w tych krajach, w których istnieje przy wyborach do Sejmu piąta kurya:

	ogólna liczba posłów wybie- ranych	z tego wybiera piąta kurya	procentowo przypada na piątą kuryę
Morawy	149	20	13·4
Styrya	68	8	11·8
Karyntya	42	4	9·5
Przedarulania	22	3	13·1

Najwyższy procent przypada więc na posłów piątej kuryi na Morawach. Z 149 posłów pochodzących z wyboru wybiera w tym kraju „kurya piąta“ 20. W kraju naszym wynosi obecnie liczba wybieranych posłów sejmowych także 149.

Gdyby więc w naszym kraju „piąta kurya“ była, tak samo jak na Morawach i we wszystkich innych krajach koronnych, kuryą powszechnego prawa gło-

sowania, należałoby jej przyznać także okrągło 20 mandatów. Według niniejszej propozycji Wydziału krajowego jest jednak nasza „kurya piąta” właściwie według statutu krajowego czwartą) uzupełniającą klasą wyborczą, liczy więc blisko o połowę mniej wyborców niż kurya powszechnego głosowania (nie 1,302,476, ale tylko 702,955 wyborców). *Z tego powodu oświadczył się Wydział krajowy za przyznaniem tej uzupełniającej klasie wyborczej połowy wykazanej wyżej liczby 20 mandatów, to jest dziesięciu mandatów.*

Wskutek powiększenia liczby posłów miejskich o osm i utworzenia dziesięciu mandatów uzupełniającej klasy wyborczej zwiększy się liczba posłów sejmowych o 18, t. j. z 161 do 179. Odpowiada to uchwałę komisji administracyjnej domagającej się utworzenia „tylko kilkunastu, około piętnastu nowych mandatów”.

IV. Zasada reprezentacji interesów domagałaby się konsekwentnego różniczenia okręgów wyborczych miejskich z jednej, wiejskich z drugiej strony także w obrębie uzupełniającej klasy wyborczej. Licząc do okręgów miejskich 25 miast wybierających do Sejmu w klasie wyborczej miast, okazuje się, iż w tych okręgach mieszka z 702,955 wyborców uzupełniającej klasy wyborczej 76,249 wyborców, z tego okrągło 60,700 robotników i zarobników przemysłowych, handlowych, komunikacyjnych, zajętych w służbie publicznej, i w zawodach wolnych lub też wykonywujących zmienne zajęcia. Cała ta warstwa robotnicza liczy w całym kraju, jak wyżej wykazano, 107,400 wyborców, tj. trochę więcej niż jedną czwartą całej klasy robotniczej kraju. Z tych cyfr wynika, iż według ogólnej cyfry wyborców uzupełniającej klasy wyborczej mieszkających w miastach, należałoby przydzielić z 10 mandatów kurji uzupełniającej okręgom miejskim całego kraju tylko 1 mandat, według zaś stosunku liczby robotników miejskich do liczby robotników wiejskich, należałoby miastom przydzielić 2 $\frac{1}{2}$ mandatów. *Z tego względu oświadczył się Wydział krajowy za utworzeniem w uzupełniającej klasie wyborczej 2 okręgów miejskich, i 8 okręgów wiejskich. Z powodu jednak, iż tworzenie okręgów miejskich, rozciągających się terytoryalnie na połowę kraju, jest zupełnie niemożliwym, postanowił Wydział krajowy utworzyć pierwszy okręg wyborczy miejski tylko z miasta Lwowa, drugi okręg miejski zaś z miast Krakowa i Pcdgórza, wszystkie inne zaś miasta przydzielono w uzupełniającą klasę wyborczą do okręgów wiejskich.*

Postępowanie to jest tem więcej usprawiedliwione, iż ludność robotnicza miast stołecznych wynosi niemal połowę całej ludności robotniczej w 25 miastach mieszkającej i może z tego tytułu, jak niemniej na podstawie swej organizacji zawodowej uchodzić za reprezentantkę całej warstwy robotników miejskich w kraju.

o) Zapobieżenie bezwzględnemu zmajoryzowaniu klas wyżej opodatkowanych i wyżej wykształconych.

Postulatowi temu rezolucyi, przez Wysoki Sejm uchwalonej, mógł Wydział krajowy uczynić zadość:

1. albo przez utworzenie *powszechnej* klasy wyborczej na wzór piątej kurji, utworzonej ustawą z r. 1896 dla wyborów do Izby Posłów Rady Państwa;

2. albo przez utworzenie *uzupełniającej* klasy wyborczej, obejmującej wszystkich wyborców wskutek rozszerzenia prawa wyborczego nowo przybywających;

3. albo *przez wcielenie nowo przybywających wyborców do istniejących klas wyborczych miejskiej i wiejskiej*, zabezpieczając wyżej opodatkowane i wyżej wykształcone klasy ludności, czyto:

a) *zapomocą pluralności, czy też*

b) *w drodze podziału kurji wiejskiej i miejskiej na dwa koła* wyborcze zależnie od wysokości opłacanych podatków i stopnia wykształcenia wyborców.

Daty statystyczne, potrzebne celem oświetlenia możliwości urzeczywistnienia każdej z wymienionych alternatyw, są zawarte w tablicach VII. do XII. włącznie materiałów. Na podstawie tych dat, oświadczył się Wydział krajowy

za alternatywą drugą, t. j. za *utworzeniem uzupełniającej klasy wyborczej, obejmującej wszystkich wyborców nowo przybywających*. W ten sposób nie tylko *zapobiega się najzupełniej bezwzględnemu majoryzowaniu klas wyżej opodatkowanych i wyżej wykształconych*, ale oprócz tego nie narusza się w niczem zasadniczych podstaw reprezentacji kuryalnej.

D) Inne podstawy zasadnicze sejmowego prawa wyborczego.

W toku obrad sejmowej komisji administracyjnej nad wnioskami w sprawie zmiany statutu krajowego i sejmowej ordynacji wyborczej wnioski zaprowadzenia bezpośrednich wyborów z kuryi gmin wiejskich odrzucony został wszystkimi głosami przeciw jednemu. Wydział krajowy upatruje w tym wyniku wskazówkę wyraźną, że bardzo przeważna większość wys. Sejmu nie życzy sobie zmiany przez uchylenie pośredniości (dwustopniowości) wyborów, wychodząc z zapatrywania, że ułatwia ona prawyborcom spełnienie funkcji wyborczej, pozwalając im złożyć decyzję w ręce znanych im mężów zaufania, że zmniejsza rozmiary agitacji wyborczej a usuwa znaczną część trudności technicznych aktu wyborczego. Wobec pozostawienia pośrednich wyborów w kuryi wiejskiej należało tem więcej zaprowadzić *wybory pośrednie w nowo utworzonej uzupełniającej klasie wyborczej*.

Od tej zasady odstępuje projekt Wydziału krajowego tylko w dwóch okręgach wyborczych miejskich lwowskim i krakowskim, proponując w tych *okręgach wybory bezpośrednio*. Za bezpośredniością w tych okręgach czysto miejskich przemawiały 1) analogia z wyborami bezpośrednimi w klasie wyborczej miast, 2) wyższy rozwój intelektualny i polityczny ludności tych miast, 3) trudności techniczne przeprowadzenia wyborów pośrednich po tych okręgach.

W *kwestyi jawności lub tajności głosowania* ani Sejm wspomnianej na wstępie uchwały nie dał żadnej wskazówki ani też komisya administracyjna w swoim sprawozdaniu nie objawiła swego zapatrywania. Wydział krajowy mniema, że nie zachodzą w tym względzie powody do zmiany przepisów dotychczasowych, obowiązujących dla wszystkich kuryi zarówno, a to tem bardziej że możliwe niekorzyści jawności głosowania będą uchylone przez postanowienia nowej ustawy z d. 26. stycznia 1907 r. Nr 18. d. p. p. o ochronie wolności wyborów.

W końcu dodaje Wydział krajowy jeszcze objaśnienia do do poszczególnych §§. projektowanych ustaw.

I. Projekt ustawy zmieniającej §. 3. i 12. statutu krajowego.

Do §. 3 statutu krajowego.

Skład Sejmu według przedłożonego poniżej projektu ustawy różni się od obecnego składu Sejmu w sposób następujący:

	Do- tychczas	Według przedłożone- go projektu
Ogólna liczba posłów	161	179
z tego wiryliści	12	12
posłowie wybrani	149	167
a to z klasy wielkich posiadłości	44	44
z klasy miast	28	36
z izb handlowych i przemysłowych	3	3
z klasy gmin wiejskich	74	74
z uzupełniającej klasy wyborczej	—	10

Zmiana dotyczy więc tylko posłów z klasy wyborczej miast i z uzupełniającej klasy wyborczej. Zmiany te uzasadniono już powyżej.

Do §. 12. statutu krajowego.

Sześciu członków Wydziału krajowego, przez Sejm wybieranych, wybierano dotychczas w ten sposób, iż jednego członka wybierali posłowie z klasy wielkich posiadłości ziemskich, jednego posłowie z miast i izb handlowych i przemysłowych, jednego posłowie z gmin wiejskich, pozostałych trzech członków Wydziału krajowego wybierało zaś całe zgromadzenie sejmowe. Wskutek stworzenia nowej czwastej klasy wyborczej należało postanowienia te stosownie uzupełnić, względnie zmienić. Jak przytem postępować należało, wynika z uzasadnionego już powyżej składu posłów uzupełniającej klasy wyborczej. Dwóch z nich reprezentuje interesa nowo przybywających wyborców *miejskich*, ośmiu zaś ma zastępować interesa ludności *wiejskiej*, nieposiadającej dotychczas sejmowego prawa wyborczego. Wobec tego postanawia projekt Wydziału krajowego, iż celem wyboru członków Wydziału krajowego wybierają owi dwaj posłowie okręgów miejskich uzupełniającej klasy wyborczej razem z innymi posłami z klasy wyborczej miast i izb handlowych i przemysłowych jednego członka, pozostających zaś ośmiu posłów uzupełniającej klasy wyborczej wybiera razem z posłami gmin wiejskich także jednego członka. Wszystkie inne postanowienia obecnie w tej sprawie obowiązujące pozostają niezmienione.

Wydział krajowy zaznacza jeszcze, iż w żadnym z krajów austryackich, które dotychczas zaprowadziły „kuryę piątą“, posłowie tej kuryi nie mają prawa wybierania osobnego członka Wydziału krajowego. Wobec małej liczby posłów tej kuryi jest to zupełnie zrozumiałem.

II. Projekt ustawy zmieniającej niektóre postanowienia sejmowej ordynacyi wyborczej.

Projekt Wydziału krajowego zmienia postanowienia obecnie obowiązującej sejmowej ordynacyi wyborczej tylko o tyle, o ile to było koniecznem wskutek pomnożenia liczby posłów z miast, a szczególnie wskutek stworzenia nowej uzupełniającej klasy wyborczej. Innych zmian obecnie obowiązującej ordynacyi wyborczej Wydział krajowy nie proponuje. Od tej zasady odstąpił Wydział krajowy z powodów poniżej przy odnośnych paragrafach podanych tylko odnośnie do §§. 12. 27 a i 30.

Do §§. 2. 3.

Różnice między dotychczasowemi a projektowanemi przez Wydział krajowy postanowieniami § 2 i 3. sejmowej ordynacyi wyborczej uwydatni najlepiej następujące zestawienie:

W klasie wyborczej miast:

Wybiera według dotychczasowych postanowień:		Według projektu Wydziału krajowego ma zaś wybierać:					
miasto	Lwów	6	posłów	miasto	Lwów	8	posłów
„	Kraków	4	„	„	Kraków	5	„
„	Przemyśl	1	posła	„	Przemyśl	2	„
„	Stanisławów	1	„	„	Stanisławów	2	„
„	Tarnów	1	„	„	Tarnów	2	„
„	Tarnopol	1	„	„	Tarnopol	2	„

miasto Brody	1	posła	miasto Brody	1	posła
" Jarosław	1	"	" Jarosław	1	"
" Drohobycz	1	"	" Drohobycz	1	"
" Biała	1	"	" Biała	1	"
" Nowy Sącz	1	"	" Nowy Sącz	1	"
" Rzeszów	1	"	" Rzeszów	1	"
" Sambor	1	"	" Sambor	1	"
" Stryj	1	"	" Stryj	1	"
" Kołomyja	1	"	" Kołomyja	1	"
			" Podgórze	1	"
miasta Podgórze i Wie-			miasta Wadowice i		
liczka	1	"	Chrzanów	1	"
" Bochnia i Wa-			" Bochnia i Wie-		
dowice	1	"	liczka	1	"
" Gorlice i Jasło	1	"	" Gorlice i Jasło	1	"
" Sanok i Krosno	1	"	" Sanok i Krosno	1	"
" Brzeżany i Zło-			" Brzeżany i Zło-		
czów	1	"	czów	1	"
Razem 25 miast	28	posłów	Razem 26 miast	36	posłów

Zmiany te uzasadnia Wydział krajowy w sposób następujący:

Powiększenie liczby posłów miejskich o ośm, może zdaniem Wydziału krajowego nastąpić tylko przez podzielenie tych ośmiu mandatów *intra muros* w ob-cni w klasie wyborczej miast wybierając. Z dat tablicy XV. materiałów wynika bowiem niezbicie, iż w kraju naszym niema żadnych dalszych miast stojących ze względu na liczbę i wykształcenie mieszkańców, tudzież ze względu na opłacane na głowę ludności podatki choćby tylko w przybliżeniu na równi z 25 miastami, obecnie w kurii miejskiej wybierającymi. Rozdzielenie nowo przybywających mandatów miejskich między poszczególne miasta pragnął Wydział krajowy skutecznie na podstawie ludności cywilnej tych miast z jednej, na podstawie opłacanych podatków bezpośrednich z drugiej strony. Zupełnie ściśle przeprowadzenie tych zasad okazało się jednak niemożliwym. Wynika to z dat następujących:

Ludność cywilna 25 miast, wybierających w kurii miejskiej, wynosiła w r. 1900 601.510, podatki bezpośrednie zaś opłacane w tych miastach, wynosiły w r. 1904 11,698.419 Koron. Dzielać te cyfry przez liczbę posłów miejskich (tj. przez 36) wypadła 1 poseł na 16.707 mieszkańców i 324.956 koron podatku. Mierząc według tego kluczy powinienby otrzymać posłów:

	N a p o d s t a w i e		
	cyfry lu- dności cy- wilnej	opłaca- nych po- datków bezpośr.	Przecię- tnie więc
Lwów	9	17	13
Kraków	5	7	6
Przemyśl	2	2	2
Stanisławów	2	2	2
Tarnów	2	1	2
Tarnopol	2	1	2

Oprócz Przemyśla, Stanisławowa, Tarnowa i Tarnopola nie mogłoby żadne dalsze miasto otrzymać dwóch posłów. Dotyczy to w szczególności Kołomyi, liczącej wprawdzie 32.328 mieszkańców, opłacającej jednak tylko 158.861 koron podatków bezpośrednich. Na głowę ludności przypada w Kołomyi tylko 4.91 korony podatku, tj. *znacznie mniej*, niż w każdym innym z wymienionych 25 miast kraju, a tylko bardzo nieznacznie więcej, niż w dość licznych okręgach wyborczych *wiejskich* kraju.

Z 10 miast, wybierających od r. 1900 w 5 grupach po dwa miasta pięciu posłów, powinnyby miasto Podgórze otrzymać osobnego posła. Podgórze liczyło w r. 1900 17.673 mieszkańców i opłacało w r. 1904 141.718 koron, posiada więc *znaczniejszą* ludność i opłaca więcej podatków, niż szereg miast obecnie własnego posła posiadających (Biała, Brody, Sambor).

Oprócz Podgórza nie może żadne inne z powyższych 10 miast rościć sobie prawa do osobnego posła. Dotyczy to w szczególności także Złoczowa i Brzeżan wybierających obecnie razem jednego posła. Miasta te liczą razem wzięwszy 20.754 mieszkańców i opłacają razem tylko 139.289 koron podatku, tj. *mniej* niż samo miasto Podgórze.

Z powyższego wynika, iż stosując ściśle miarę liczby ludności i opłacanych podatków, wypadałoby powiększyć liczbę posłów sejmowych:

z miasta Lwowa	o 7
z " Krakowa	o 2
z " Przemyśla	o 1
z " Stanisławowa	o 1
z " Tarnowa	o 1
z " Tarnopola	o 1
z grupy miast Podgórze-Wieliczka nareszcie także o 1, to jest razem	o 14 posłów.

Ponieważ jednak na mocy ludności i siły podatkowej wszystkich 25 miast razem wzięwszy liczba posłów miejskich powinna być powiększoną tylko o ośmiu, okazuje się konieczność stosownego zredukowania liczby nowo przybyć mających posłów są, niektórych z wymienionych miast. Ze względu, iż trudności wyboru posłów są tem większe, im więcej posłów ma wyborca wybierać, postanowił Wydział krajowy przedsięwziąć ową niezbędną redukcję w miastach stołecznych. *Na tej podstawie proponuje Wydział krajowy powiększyć liczbę posłów sejmowych*

z miasta Lwowa	o 2
" Krakowa	o 1
" Przemyśla	o 1
" Stanisławowa	o 1
" Tarnowa	o 1
" Tarnopola	o 1
z grupy miast Podgórze-Wieliczka	o 1
Razem więc	o 8 posłów.

Przyznając miastu Podgórzu osobnego posła, należało wybierające dotychczas razem z Podgórzem miasto Wieliczkę połączyć celem wyboru do Sejmu z innym miastem. Miastem tem może być z natury rzeczy tylko miasto Bochnia. Ponieważ jednak Bochnia wybierała dotąd razem z Wadowicami, miasto to zaś ma zbyt małą ludność i zbyt mało opłaca podatków, by mógł wybierać osobnego posła, okazało się niezbędnem, wydzielić miasto Chrzanów z okręgu wyborczego wiejskiego i utworzyć z miast Wadowic i Chrzanowa osobny okręg wyborczy miejski. Wydział krajowy czyni w ten sposób wprawdzie wyłom w postawionej na czele zasadzie nie powiększania liczby gmin, wybierających w klasie wyborczej miast, z drugiej strony można było jednak uczynić ten konieczny wyjątek tem więcej, iż według dat tablicy XV. *ze wszystkich miast, wybierających dotychczas w kuryi wiejskiej, właśnie miasto Chrzanów najwięcej opłaca podatków, ze względu zaś na liczbę i stopień osniaty ludności nie ustępuje miejsca innym miastom.*

do §. 3, ustęp 3.

Ustęp 3., §. 3. był dotychczas pod względem prawniczym wadliwym, ponieważ prawniczo oznaczamy „ciałem wyborczem“ wszystkich do wyboru uprawnionych okręgu wyborczego, a nie jak mówi ustęp 3. §. 3. każdego miasta. Wadliwość ta powstała wskutek przeoczenia przy zmianie sejmowej ordynacji wyborczej w r. 1900. Aż do tego roku każde miasto wybierało osobnego posła, każdy okręg wyborczy miejski składał się więc tylko z jednego miasta. Aż do roku 1900 był więc ustęp 3. §. 3. zupełnie poprawnym. Wadliwość powstała dopiero, gdy w r. 1900 utworzono 5 okręgów wyborczych miejskich składających się z dwóch miast. Wadliwość ta nie posiada wprawdzie materialnego znaczenia, mimo to należało ją korzystać ze sposobności usunąć.

do §. 5. a).

Dzieląc kraj na dziesięć okręgów wyborczych uzupełniającej klasy wyborczej, tworzy projekt Wydziału krajowego dwa okręgi wyborcze miejskie i ośm okręgów wyborczych wiejskich. Z okręgów miejskich obejmuje pierwszy miasto Lwów, drugi miasta Kraków i Podgórze. Każdy okręg wyborczy wiejski składa się z szeregu (zwykle dziesięciu) powiatów politycznych, w §. 5 a) wymienionych. Ludność obecną każdego z tych okręgów i wyznanie tej ludności podaje następujące zestawienie I.

W ostatniej kolumnie tego zestawienia podajemy także liczbę wyborców uprawnionych do głosowania w uzupełniającej klasie wyborczej.

Wyszczególnienie okręgu wyborczego	Ludność obecna dnia 31 grudnia 1900 r.	z tego było		wyznania		Liczba wybor- ców
		rzymsko- katol.	grecko- katol.	izraeli- ckiego	innego	
Okręgi wyborcze miejskie.						
Lwów nr. 1.	159.877	82.597	29.327	44.258	3.695	15.657
Kraków „ 2.	109.478	76.795	820	31.092	771	10.807
Okręgi wyborcze wiejskie.						
Kraków nr. 3.	843.639	802.516	3.070	34.598	3.455	74.955
Tarnów „ 4.	841.758	715.520	54.938	68.195	3.105	65.545
Rzeszów „ 5.	900.267	511.962	303.112	83.304	1.889	78.272
Przemysł „ 6.	904.562	436.439	365.591	97.973	4.559	94.423
Lwów „ 7.	886.356	213.232	551.003	110.504	11.617	94.042
Tarnopol „ 8.	867.550	221.702	541.381	102.384	2.083	82.583
Stanisławów „ 9.	892.076	169.023	603.298	115.615	4.140	92.517
Stryj „ 10.	910.376	115.839	656.587	123.260	14.690	94.154
Razem kraj cały	7.315.939	3.345.625	3.109.127	811.183	50.004	702.955

Liczba ludności w okręgach wyborczych miejskich jest 6 do 8 razy mniejszą niż w okręgach wyborczych wiejskich. Usprawiedliwia się to oprócz względów już powyżej przytoczonych, głównie tem, iż te okręgi wyborcze miejskie reprezentują wyborców miejskich uzupełniającej klasy wyborczej całego kraju. Dalszym powodem była konieczność zaprowadzenia wyborów bezpośrednich w miastach stołecznych.

Gdyby więc — na wzór kuryi piątej do Rady państwa — przyłączono do miast stołecznych okoliczne powiaty wiejskie, należałoby i w tych powiatach zaprowadzić wybory bezpośrednie. Wtenczas jednak powstałaby ta niekonsekwencja, iż w tych powiatach głosowałiby wyborcy kuryi wiejskiej pośrednio, wyborcy kuryi uzupełniającej zaś bezpośrednio. Niekonsekwencja ta byłaby daleko znaczniejszą, niż niekonsekwencja wynikająca z tego, iż okręgi wyborcze miejskie mają znacznie mniej mieszkańców i wyborców, niż reszta okręgów wyborczych.

Co się tyczy okręgów wyborczych wiejskich, to ludność tych okręgów waha się od 841.758 do 910.376. Różnice te są zupełnie nieznaczne i tłumaczą się zresztą tem, iż z zasady nie dzielono powiatów politycznyh między różne okręgi wyborcze

Ustęp ostatni §. 5a. zawiera postanowienia na wypadek utworzenia nowych powiatów politycznych. Postanowienia te odpowiadający odnośnym przepisom §. 5. ust. 2 obowiązującym co do okręgów wyborczych kuryi wiejskiej.

do § 6. a).

Nie wymaga objaśnienia.

do § 7. a).

Nie wymaga objaśnienia.

do §. 12.

Ilość wyborców poszczególnych gmin, za pośrednictwem których ludność kuryi wiejskiej swe prawo wyborcze wykonywa, zależy według postanowień dotychczasowych od ilości mieszkańców danej gminy. Postanowienie to jest o tyle niekonsekwentnem iż razem z prawyborcami gminy wybierają wyborców także mieszkańcy obszarów dworskich, opłacający przynajmniej taki podatek bezpośredni, jaki w tej gminie płacą wyborcy najniżej opodatkowani, a nie posiadający prawa wyborczego w innych kuryach. Z tego powodu *ilość wyborców* przez prawyborców wybrać się mających, powinna być zależną nie od liczby mieszkańców samej gminy, ale od liczby ludności gminy wraz z obszarem dworskim, tworzącym z gminą jedną gminę katastralną. Tak samo ma się rzecz przy wyborze wyborców w uzupełniającej klasie wyborczej. I tutaj będą wybierali wyborców prawyborcy z gminy i obszaru dworskiego razem.

Ponieważ zaś jest rzeczą wskazaną, by liczba wyborców każdej gminy była w obu kuryach (wiejskiej i uzupełniającej) tą samą, należało dla obu kuryj przyjąć te same postanowienia.

Z tych powodów projektuje Wydział krajowy powyższą zmianę §. 12. i wnosi zastosowanie tak zmienionego §. 12. także dla uzupełniającej klasy wyborczej. Przytem nadmienia Wydział krajowy, iż ilość wyborców poszczególnych gmin oznaczano dotychczas przy wyborach do Rady Państwa w kuryi wiejskiej i powszechnej także według ludności gminy i obszaru dworskiego razem wziętych. (Porównaj §. 10. c) ustawy z dnia 14. czerwca 1896 dz. u. p. Nr. 169).

do §. 14. a).

Oznaczając zakres prawa wyborczego w uzupełniającej klasie wyborczej dążył Wydział krajowy do tego, by koło wyborców sejmowych nie odbiegało od koła wyborców do Izby posłów Rady Państwa tak dalece, żeby wskutek tego przełożony gminy, układając listy wyborcze do wyborów sejmowych, nie mógł się posługiwać listami wyborczymi do wyborów do Rady Państwa. Z tego powodu trzymał się Wydział krajowy, określając prawo wyborcze w uzupełniającej klasie wyborczej, a dalej określając w §. 17. powody, wykluczające od prawa wyboru i wybieralności, możliwie najściślej wzoru obecnie obowiązującej ordynacyi wyborczej do Rady Państwa.

Co się naprzód tyczy prawa wyborczego, to §. 7. ustawy zasadniczej o reprezentacyi państwa czyni prawo wyborcze do Rady Państwa zależnem od :

- 1) posiadania obywatelstwa austriackiego,
- 2) płci męskiej,
- 3) ukończenia 24 roku życia.
- 4) jednorocznej osiadłości w gminie,
- 5) warunku, iż wyborca nie jest od prawa wyborczego wykluczony ani wyłączony. Wyłączonymi od prawa wyborczego zaś są wojskowi, zostający w czynnej służbie trwałej lub czasowej, jakoto: oficerowie, duchowni wojskowi, osoby bez klas i stopniowej, pobierające płacę miesięczną, tudzież osoby należące do stanu szeregowców siły zbrojnej a względnie do żandarmerji, z wliczeniem będących czasowo na urlopie,

6) jako dalszy warunek prawa wyborczego dodaje jeszcze §. 8. ordynacyi wyborczej do Rady państwa własnowolność.

Projekt Wydziału krajowego przyjmuje wszystkie te warunki z tą tylko zmianą, iż przedłuża termin osiadłości do lat dwóch i dodaje iż w uzupełniającej klasie wyborczej nie mają mieć prawa głosowania osoby posiadające prawo wyborcze do Sejmu w innych klasach wyborczych. Wskutek tych postanowień będą mieli w uzupełniającej klasie wyborczej prawo głosowania wszyscy ci, którzy posiadają prawo wyborcze do Rady Państwa, z wyjątkiem: 1) tych, którzy posiadają prawo wyborcze do Sejmu w innych klasach wyborczych 2) tudzież tych którzy mieszkając w gminie od roku, nie mieszkają jednak w niej od lat dwóch. Przedłużenie terminu osiadłości do lat dwóch uzasadnia Wydział krajowy faktem, iż życie gmin samorządnych, których najwyższą reprezentacją jest reprezentacja krajowa, opiera się daleko więcej na ludności osiadłej, niż życie państwa, opierającego swój byt tak na ludności osiadłej jak i niestałej. Oprócz tego należy pamiętać, że w klasie wyborczej miast i gmin wiejskich posiadają prawo wyborcze na podstawie opłacanych podatków tylko ci członkowie gminy, którzy przynajmniej od roku w gminie tej podatek bezpośredni opłacają.

do §. 14. b).

Pomijając wywody do §. 12. (obacz powyżej), nie potrzebuje ten paragraf żadnych dalszych wyjaśnień.

do §. 15.

Uzupełnienie tego paragrafu niektórymi postanowieniami okazało się koniecznym wskutek zaprowadzenia uzupełniającej klasy wyborczej. Uzupełnienia te nie wymagają bliższych wyjaśnień.

do §. 16.

Zmiana tego paragrafu okazała się wskazaną wskutek zaprowadzenia uzupełniającej klasy wyborczej. Zmiana ta jest czysto stylistyczną.

do §. 17.

Na podstawie dotychczasowych postanowień sejmowej ordynacyi wyborczej są wykluczone od prawa wyborczego i obieralności tylko osoby, skazane wyrokiem sądowym za jakąkolwiek zbrodnię lub za przestępstwo kradzieży, sprzeniewierzenia, udziału w tychże, oszustwa lub za wykroczenie upadłości. Nowa ordynacya wyborcza do Rady Państwa wyklucza ponadto od prawa wyboru i obieralności:

- 1) osoby, karane za stręczenie do nierządu (§. 512. ustawy karnej), za przekroczenie postanowień §. 1. ustawy o lichwie (ustawa z 28. maja 1881 r. dz. u. p. Nr. 47.) za przekroczenie z §. 1. ustawy o karnych postanowieniach przeciwko udaremnieniu egzekucji przymusowej (ustawa z 25. maja 1883 r. dz. u. p. Nr. 78), lub za przekroczenie postanowień §§. 1., 2., 3., 4. i 5. ustęp przedostatni ustawy z 24. maja 1885 r. dz. u. p. Nr. 89. o włóczęgostwie (§. 1.), o żebractwie (§. 2.) o osobach, mających wstręt do pracy (§. 3. i 4.) i o osobach, żyjących z zawodowego nierządu innych (§. 5. ustęp przedostatni),

- 2) Osoby, karane za przestępstwa przeciwko obowiązkowi służby wojskowej,

3) osoby, karane sądownie za występki przeciwko postanowieniom karnym celem ochrony wolności wyborczej,

4) osoby, postawione pod dozór policyjny, tudzież osoby, oddane do domu pracy przymusowej,

5) osoby, karane więcej niż dwukrotnie na karę aresztu za pijaństwo,

6) osoby, pozbawione sądownie władzy ojcowskiej nad swemi dziećmi,

7) osoby, pobierające z funduszków publicznych albo gminnych zaopatrzenie ubogich albo będące wogóle ciężarem dobroczynności publicznej.

8) osoby, co do których majątku otworzono konkurs.

Wydział krajowy uważa, iż wobec rozszerzenia sejmowego prawa wyborczego należy także zaostrzyć postanowienia o wykluczeniu od prawa wyboru i obieralności. Aby zaś uniknąć zarzutu nierównomiernego traktowania wyborców różnych klas wyborczych, postanowił Wydział krajowy zastosować te zaostrzenia do wszystkich wyborców, bez względu na klasy, w których wybierają. Ponieważ dalej jest rzeczą wskazaną, aby powody wykluczające od prawa wyborczego były przy wyborach do parlamentu o ile możliwości te same, co przy wyborach sejmowych, postanowił Wydział kraj. sformułować §. 17. tak, aby oprócz osób wykluczonych na podstawie obecnych przepisów od sejmowego prawa wyborczego były wykluczone także wszystkie osoby, wykluczone od prawa wyborczego do Rady Państwa. *To też §. 17 projektu Wydziału krajowego jest z wyjątkiem trzech szczegółów zupełnie równobrzmiącym z odnośnym paragrafem ordynacji wyborczej do Rady Państwa (§. 8.). Wspomniane trzy wyjątki są następujące:*

1. Ordynacja wyborcza do Rady państwa wyklucza od prawa wyboru osoby pozostające pod władzą ojcowską, opiekuńczą lub pod kuratelą. — Wydział krajowy nie mógł zaakceptować tego postanowienia ze względu na niezgodne z niem przepisy obowiązujące dla klasy wyborczej wielkich posiadłości ziemskich (porównaj Art. I. ustawy z dnia 20. września 1866, dz. u. kr. Nr. 23). uczynił natomiast własnowolność warunkiem prawa wyborczego w uzupełniającej klasie wyborczej (porównaj §. 14 a projektu).

2. Ordynacja wyborcza do Rady Państwa nie wyklucza od prawa wyborczego osób skazanych za wykroczenie upadłości (§. 486. ustawy karnej). Ponieważ osoby skazane za to przekroczenie były dotychczas od prawa wyborczego wykluczone, projekt Wydziału krajowego zatrzymuje ten powód wykluczający.

3) Ordynacja wyborcza do Rady państwa wyklucza od prawa wyborczego osoby skazane więcej niż dwukrotnie na karę aresztu za pijaństwo „na podstawie powszechnej ustawy karnej lub innych zaprowadzić się jeszcze mających postanowień ustawowych“. Projekt Wydziału krajowego dodaje, iż także osoby, karane więcej niż dwukrotnie na karę aresztu za przekroczenie postanowień wydanej dla Galicyi i Bukowiny ustawy przeciwko pijaństwu (ustawa z 19. lipca 1877, dz. u. p. Nr. 67.) mają być pozbawione prawa wyborczego.

W związku z tym przedmiotem zwraca jeszcze Wydział krajowy uwagę Wysokiego Sejmu na szczegół następujący:

§. 14. ustawy o ochronie wolności wyborczej z 26. stycznia 1907, dz. u. p. Nr. 18 stanowi, iż osoby karane sądownie za *występek* przeciwko postanowieniom karnym tejże ustawy, mają być w ciągu *lat sześciu* po ukończeniu kary pozbawione prawa wyborczego i obieralności *do Sejmu*. jeżeli czyn popełniony został przy wyborach do Izby posłów Rady Państwa lub do Sejmu. *Wydział krajowy wcielił* wprawdzie dosłownie ten przepis ustawy państwowej do §. 17. swego projektu, uważa jednak za swój obowiązek zwrócić uwagę Wysokiego Sejmu, iż Sejm może ten przepis zmienić pomimo postanowień wspomnianej ustawy państwowej.

Chociaż bowiem przyznalibyśmy, iż Rada Państwa w chwili uchwalenia tego przepisu była kompetentną do jego wydania (chodziło bowiem o zmianę artykułu VI ustawy państwowej z 17. grudnia 1862 r., dz. u. p. Nr. 8. z r. 1863), *to nie ulega przeciwz żadnej wątpliwości, iż obecnie* po wejściu w życie Artykułu III ustawy z 26. stycznia 1907 r., dz. u. p. Nr. 15, zmieniającego postanowienie §. 12 ustawy zasadniczej o reprezentacji Państwa, *Sejm krajowy jest kompetentnym do samodziel-*

tego ustawodawstwa w tej sprawie. o ile chodzi o prawo wyborcze do Sejmu gminy i do r. prezentacji powiatowych. Jeżeliby Wysoki Sejm chciał z tego prawa robić użytek, to mógłby zdaniem Wydziału krajowego zmienić postanowienia odnośnej ustawy państwowej w dwóch punktach.

1. Ustawa państwowa nie wyklucza od prawa wyboru i wybieralności osób skazanych za rozbijanie zgromadzeń wyborczych lub innych zgromadzeń zwoła-nych prawnie celem omawiania spraw publicznych. (§. 15. tej ustawy).

2. Ustawa państwowa wyklucza osoby skazane za występki tą ustawą objęte od prawa wyboru i wybieralności na przeciąg lat 6 po ukończeniu kary. Równa się to wykluczeniu na jeden peryod sejmowy, podczas gdy wykluczenie na czas dłuższy (na dwa peryody sejmowe lub na lat 7 do 8) byłoby wskazane.

Uskutecznienie powyżej zaznaczonych zmian pozostawia Wydział krajowy inicjatywie Wysokiego Sejmu.

do §. 19.

Zmiana tego paragrafu, nie wymagająca bliższych objaśnień, nastąpiła o tyle, o ile to było koniecznem wskutek zaprowadzenia uzupełniającej klasy wyborczej.

do §. 20.

Zmiana tego paragrafu, nastąpiła w części wskutek zaprowadzenia uzupełniającej klasy wyborczej, i o tyle nie wymaga bliższych objaśnień, w części zaś stała się konieczną wskutek postanowień wymienionej powyżej ustawy państwowej o ochronie wolności wyborczej. §. 20. tej ustawy postanawia, iż równocześnie z rozpisaniem wyboru do Sejmu należy jej przepisy podać do wiadomości publicznej plakatami we wszystkich gminach okręgu wyborczego. Wydział krajowy uważa postanowienie to za słuszne, wciela je więc do §. 20. swego projektu, z jedną atoli zmianą, dotyczącą wyborów w klasie wyborczej wielkich posiadłości ziemskiej. Tutaj platakowanie we wszystkich gminach okręgu wyborczego nie ma bowiem oczywiście celu.

do §. 21.

Zmiana postanowień tego paragrafu stała się konieczną wskutek tego, iż w pięciu okręgach wyborczych klasy wyborczej miast i w dziewięciu okręgach wyborczych uzupełniającej klasy wyborczej jeden okręg wyborczy obejmuje kilka miejsc wyborczych. Zresztą nie wymaga paragraf ten żadnych dalszych wyjaśnień.

do §. 25.

Zmiany tego paragrafu są natury czysto formalnej, polegają bowiem tylko na cytowaniu ustaw obecnie obowiązujących w miejsce ustaw dawnych już nie obowiązujących.

do §. 26a)

W myśl tego paragrafu ma być postępowanie przy przygotowaniu wyborów z uzupełniającej klasy wyborczej w okręgach miejskich lwowskim i krakowskim zupełnie takie same, co przy przygotowaniu wyborów z klasy wyborczej miast.

do §. 28.

Zmiana tego paragrafu nastąpiła o tyle, o ile to było koniecznem wskutek utworzenia uzupełniającej klasy wyborczej.

do §. 27a)

Obecna ordynacya wyborcza sejmowa nie zna w gminach wiejskich postępowania reklamacyjnego, głównie z tego powodu, iż lista prawyborców tej kurii jest układaną na podstawie listy wyborców gminnych, przy układaniu których postępowanie reklamacyjne ma miejsce na mocy gminnej ordynacyi wyborczej. Względ ten nie zachodzi co do większości wyborców uzupełniającej klasy wyborczej, tutaj więc osobne postępowanie reklamacyjne jest niezbędnem. Wobec tego przepisuje projekt Wydziału krajowego postępowanie reklamacyjne także dla gmin wiejskich. Postępowanie to równa się w zupełności dotychczasowemu postępowaniu reklamacyjnemu w gminach wiejskich przy wyborach do Rady Państwa, tudzież postępowaniu reklamacyjnemu według nowej ordynacyi wyborczej do Rady Państwa i ma być zupełnie takim samym w klasie wyborczej gmin wiejskich tudzież w okręgach wiejskich Nr. 3—10 uzupełniającej klasy wyborczej.

do §. 28. ustęp 1.

Zmiana tego paragrafu jest prostą konsekwencyą postanowień §. 27 a.

do §. 28. ustęp 2, 3 i 4,

W uzupełniającej klasie wyborczej będzie wybierał pośrednio cały szereg gmin liczących od 10.000 do 40.000 mieszkańców. W gminach tych musiałby każdy prawyborca wybierać 20—80 i więcej wyborców, co już technicznie wobec jawności wyborów tylko z trudnością skutecznie by się dało, pomijając nawet zupełnie względ zasadniczy, iż wyborca nie znając tyle osób swego zaufania musiałby z konieczności głosować na listy narzucone mu przez komitety partyjne. W takich gminach koniecznym jest podział gminy na okręgi mniejsze, według których by prawyborcy prawo swe wykonywali. Z tego powodu dołącza Wydział krajowy do §. 28. jeszcze powołane ustępy 2, 3 i 4. Treść tych ustępów odpowiada zupełnie wydanym z tego samego powodu postanowieniom §. 28. ust. 3, 4 i 5 dotychczasowej ordynacyi wyborczej do Rady Państwa.

do §. 29.

Zmiana tego paragrafu jest prostą konsekwencyą zmiany §§. 27 i 28.

do §. 30.

Sejmowa ordynacya wyborcza nie podawała dotychczas kwalifikacyj wyborców, wybieranych przez prawyborców. By wypełnić tę lukę, uzupełnia projekt Wydziału dotychczasowe postanowienia §. 30, przepisując jako warunek wybieralności na wyborcę

- 1) obywatelstwo austryackie
- 2) płeć męska,
- 3) własnowolność
- 4) ukończenie 24-ego roku życia
- 5) posiadanie prawa wyborczego w którejś z klas wyborczych w kraju.

do §§. 32, 34, 45, 47 i 49.

Zmiana tych paragrafów nastąpiła o tyle, o ile to było koniecznem wskutek zaprowadzenia uzupełniającej klasy wyborczej względnie wskutek zmian poprzednich paragrafów. Zmiany te nie wymagają żadnych dalszych objaśnień.

Na podstawie tego sprawozdania Wydział krajowy wnosi:

Wysoki Sejm raczy uchwalić:

- ./•
- 1) załączony projekt ustawy zmieniającej §§. 3 i 12 statutu krajowego.
 - 2) załączony projekt ustawy zmieniającej niektóre postanowienia sejmowej ordynacyi wyborczej.

**Z Rady Wydziału krajowego Królestwa Galicyi i Lodomeryi wraz
z Wielkiem Księstwem Krakowskiem.**

Marszałek krajowy;
St. Badeni, w. r.

Sprawozdawca:
Dr. Józef Wereszczyński, w. r.
Członek Wydziału krajowego.

I. U s t a w a

z dnia . . . dla Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkiem Księstwem Krakowskiem, zmieniająca §§. 3 i 12. statutu krajowego z dnia 26. lutego 1861 roku.

Zgodnie z uchwałą Sejmu Mojego Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkiem Księstwem Krakowskiem rozporządzam, co następuje:

Art. I.

Postanowienia §. 3. statutu krajowego z dnia 26. lutego 1861 roku i ustawy z dnia 20. września 1866 roku, zawierającej dodatek do §. 3. statutu krajowego (Dz. u. i rozp. kr. Nr. 22) w brzmieniu ustawy z dnia 18. marca 1900. Dz. u. kr. Nr. 41, tudzież postanowienia §. 12. statutu krajowego z dnia 26. lutego 1861 roku znoszą się w dotychczasowym brzmieniu i mają opiewać, jak następuje:

§. 3.

Sejm krajowy składa się ze stu siedmdziesięciu dziewięciu członków a mianowicie:

a) z trzech arcybiskupów lwowskich, księcia biskupa krakowskiego, dwóch biskupów przemyskich, biskupa tarnowskiego i biskupa stanisławowskiego;

W razie wakującej stolicy arcybiskupiej lub biskupiej, administrator dyecezyi jest członkiem Sejmu krajowego.

b) z prezesa Akademii Umiejętności w Krakowie;

c) z rektorów Uniwersytetu krakowskiego i lwowskiego tudzież rektora Szkoły politechnicznej lwowskiej;

d) ze stu sześćdziesięciu siedmiu posłów wybranych, a to:

I. czterdziestu czterech posłów z klasy wielkich posiadłości ziemskich;

II. z trzydziestu dziewięciu posłów miast wymienionych w ustawie wyborczej i Izby handlowych i przemysłowych;

III. z siedmdziesięciu czterech posłów reszty gmin królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkiem Księstwem Krakowskiem;

IV. z dziesięciu posłów uzupełniającej klasy wyborczej.

§. 12.

Jednego członka Wydziału krajowego wybierają posłowie obrani przez klasę wyborczą wielkich posiadłości ziemskich (§. 3. I), jednego posłowie wybrani przez klasę wyborczą miast, Izb handlowych i przemysłowych (§. 3. II) łącznie z posłami wybranymi w oznaczonych w ordynacyi wyborczej dla Królestwa Galicyi i Lodomerji z Krakowem okręgach wyborczych miejskich (okręgi Nr. 1. i 2) uzupełniającej klasy wyborczej, a jednego, posłowie wybrani przez klasę wyborczą gmin wiejskich (§. 3. III) łącznie z posłami wybranymi w oznaczonych w ordynacyi wyborczej dla Królestwa Galicyi i Lodomerji z Krakowem okręgach wyborczych wiejskich (okręgi Nr. 3 do 10 włącznie) uzupełniającej klasy wyborczej.

Dalszych trzech członków Wydziału krajowego wybiera każdego z osobna, całe zgromadzenie sejmowe ze swego grona.

Każdy taki wybór przychodzi do skutku bezwzględną większością głosów osób głosujących.

Jeżeli przy pierwszym i przy drugim oddawaniu głosów nie uzyska się bezwzględnej większości, natenczas należy przedsięwziąć ściślejszy wybór pomiędzy temi dwoma osobami, które przy drugim oddawaniu głosów otrzymały największą ich ilość.

Wrazie równości głosów rozstrzyga los.

Art. II.

Ustawa niniejsza wchodzi w wykonanie po upływie bieżącego peryodu sejmowego.

Art. III.

Wykonanie tej ustawy poruczam Mojemu Ministrowi spraw wewnętrznych.

II. Ustawa

z dnia . . . dla Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkim Księstwem Krakowskim, zmieniająca a względnie uzupełniająca §§. 2, 3, 5, 6, 7, 12, 14, 15, 16, 17, 19, 20, 21, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 32, 33, 34, 45, 47 i 49 sejmowej ordynacyi wyborczej z dnia 26. lutego 1861 r.

Zgodnie z uchwałą Sejmu Mojego Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkim Księstwem Krakowskim rozporządzam, co następuje:

Art. I.

Zmieniając i uzupełniając sejmową ordynację wyborczą z dnia 26. lutego 1861 r. względnie zmieniając ustawę z 20. września 1866 r., dz. u. kr. Nr. 24, ustawę z 13. stycznia 1869, dz. u. kr. Nr. 13, ustawę z 6. października 1869 r., dz. u. kr. Nr. 31, ustawę z 17. grudnia 1884 r., dz. u. kr. Nr. 1 ex 1885, ustawę z 15. czerwca 1898, Dz. u. kr. Nr. 53. i ustawę z 18. marca 1900 r., dz. u. kr. Nr. 42, wydają się w części w miejsce paragrafów poniżej oznaczonych, w części jako nowe dodatkowe paragrafy, następujące postanowienia:

§. 2.

Pod względem wyboru posłów z miast, tworzy główne miasto Lwów jeden okręg wyborczy.

Równie tworzą miasta: a) Kraków, b) Przemyśl, c) Stanisławów, d) Tarnów, e) Tarnopol, f) Brody, g) Jarosław, h) Drohobycz, i) Biała, k) Nowy Sącz, l) Rzeszów, m) Sambor, n) Stryj, o) Kołomyja, p) Podgórze; każde jeden okręg wyborczy.

Nadto tworzą miasta: r) Wadowice i Chrzanów, s) Bochnia i Wieliczka, t) Gorlice i Jasło, u) Sanok i Krosno, w) Brzeżany i Złoczów, razem jeden okręg wyborczy.

Każde z tych miast jest oraz miejscem wyborów.

§. 3.

Lwów wybiera ośmiu, Kraków pięciu, Przemyśl dwóch, Stanisławów dwóch, Tarnów dwóch, Tarnopol dwóch posłów,

a każdy z innych w §. 2. wymienionych okręgów wyborczych po jednym.

W okręgach wyborczych utworzonych z dwóch miejsc, głównem miejscem wyborów jest miejscowość na pierwszym miejscu wymieniona.

Wszyscy do wyboru uprawnieni każdego okręgu wyborczego tworzą jedno ciało wyborcze.

§. 5 a.

Dla wyboru posłów uzupełniającej klasy wyborczej, tworzy się dziesięć okręgów wyborczych z następujących powiatów politycznych względnie miast:

Okręgi wyborcze wiejskie	{	Okręgi wyborcze {	Nr. 1. Miasto Lwów	
		miejskie {	" 2. Miasto Kraków i miasto Podgórze.	
			Nr. 3. Powiaty polityczne	Kraków, Chrzanów, Biała, Żywiec, Wadowice, Podgórze bez miasta Podgórze, Wieliczka, Myślenice, Limanowa, Nowy Targ.
		" 4. " "	Tarnów, Brzesko, Bochnia, Nowy Sącz, Grybów, Gorlice, Jasło, Pilzno, Mielec, Dąbrowa.	
		" 5. " "	Rzeszów, Kolbuszowa, Ropczyce, Strzyżów, Krosno, Brzozów, Sanok, Lisko, Dobromil, Stary Sambor, Turka.	
		" 6. " "	Przemysł, Jarosław, Przeworsk, Łańcut, Nisko, Tarnobrzeg, Cieszanów, Rawa ruska, Jaworów, Mościska.	
		" 7. " "	Lwów, Rudki, Gródek jagielloński, Żółkiew, Sokal, Kamionka strumiłowa, Brody, Złoczów, Przemysłany.	
		" 8. " "	Tarnopol, Zborów, Brzeżany, Rohatyn, Bóbrka, Żydaczów, Podhajce, Trembowla, Skałat, Zbaraż.	
		" 9. " "	Stanisławów, Buczacz, Czortków, Husiatyn Borszczów, Zaleszczyki, Horodenka, Śniatyn, Tlumacz.	
		" 10. " "	Stryj, Drohobycz, Sambor, Dolina, Kałusz, Bohorodczany, Nadwórna, Kołomyja, Peczeniżyn, Kosów.	

Powiaty polityczne, powyżej wyszczególnione należy brać w rozciągłości terytoryalnej, jaką mają w chwili rozpisania wyboru. W razie utworzenia nowego powiatu politycznego mają uprawnieni do wyboru z gmin i obszarów dworskich przydzielonych do nowo utworzonego powiatu, wykonywać prawo wyborcze w tym samym okręgu wyborczym, w którym je wykonywali przed utworzeniem nowego powiatu politycznego.

§. 6 a.

W uzupełniającej klasie wyborczej, jest w okręgach wyborczych miejskich (Nr. 1 i 2) każde z wymienionych tam miast, miejscem wyborczym. — Głównem miejscem wyboru jest w okręgu wyborczym Nr. 2 miasto Kraków. — W okręgach wyborczych Nr. 3—10 są miejscami wyborczymi siedziby 79 politycznych władz powiatowych, w §. 5 a wymienionych. Głównem miejscem wyboru jest siedziba władzy politycznej powiatowej wymienionej tamże na pierwszym miejscu.

§. 7 a.

Każdy z wyszczególnionych w §. 5 a okręgów wyborczych uzupełniającej klasy wyborczej, wybiera jednego posła.

Wyborcy wybrani każdego okręgu wyborczego, w okręgach wyborczych Nr. 1 i Nr. 2, zaś wyborcy bezpośredni każdego z tych okręgów tworzą jedno ciało wyborcze.

§. 12.

Wybór posłów z gmin wiejskich ma się odbywać za pośrednictwem wyborców wybranych.

Każda gmina okręgu wyborczego ma wybrać na każde 500 mieszkańców gminy i obszaru dworskiego tworzącego z nią jedną gminę katastralną, jednego wyborcę. Resztę pozostałą przy podziale liczby mieszkańców przez pięćset, ma się liczyć za pięćset, jeżeli ona wynosi 250 lub więcej, natomiast pozostawia się ją nie uwzględnioną, jeżeli wynosi mniej niż 250.

Pomniejsze gminy, których liczba mieszkańców wraz z odnośnym obszarem dworskim nie dochodzi pięćuset, wybierają jednego wyborcę.

§. 14. a.

W uzupełniającej klasie wyborczej jest uprawnionym do wyboru każdy obywatel austriacki płci męskiej, który ukończył 24-ty rok życia,

nie pozostaje pod władzą ojcowską, opiekuńczą lub pod kuratelą,

nie posiada prawa wyborczego w innych klasach wyborczych,

nie jest od prawa wyborczego ani wykluczony (§. 17. niniejszej ustawy) ani wyłączony, a jest w chwili rozpisania wyborów przynajmniej od dwóch lat osiadłym w gminie względnie na obszarze dworskim będącym w myśl §. 66 ust. 1) ustawy z 1. sierpnia 1895 Dz. u. p. Nr. 111. jego miejscem zamieszkania.

Wyłączeni od prawa wybierania są: Wojskowi zostający w czynnej służbie trwałej lub czasowej, jakoto oficerowie, duchowni wojskowi, osoby bez klasy stopniowej pobierające płacę miesięczną, tudzież osoby należące do stanu szeregowców siły zbrojnej a względnie do żandarmerji, z wliczeniem będących czasowo na urlopie.

Uprawnieni do wyboru w tej klasie wyborczej wykonują swe prawo wyborcze w gminie będącej ich miejscem zamieszkania, względnie w gminie tworzącej jedną gminę katastralną z obszarem dworskim, będącym ich miejscem zamieszkania. Jeżeli gmina nie tworzy z obszarem dworskim jednej gminy katastralnej, oznacza po

lityczna władza krajowa gminę polityczną, w której mieszkańcy tego obszaru dworskiego swe prawo wykonywać będą.

§. 14 b.

Wybór posłów z uzupełniającej klasy wyborczej ma się odbywać w okręgach wyborczych miejskich Nr. 1. i 2. bezpośrednio, zaś w okręgach wyborczych wiejskich Nr. 3—10 za pośrednictwem wyborców wybranych.

W tym celu ma każda gmina okręgu wyborczego wybrać na każde 500 mieszkańców gminy i obszaru dworskiego tworzącego z nią jedną gminę katastralną, jednego wyborcę. Resztę pozostałą przy podziale liczby mieszkańców przez pięćset, ma się liczyć za pięćset, jeżeli ona wynosi 250 lub więcej, natomiast pozostawia się ją nie uwzględnioną, jeżeli wynosi mniej niż 250.

Pomniejsze gminy, których liczba mieszkańców wraz z odnośnym obszarem dworskim, nie dochodzi pięćset, wybierają jednego wyborcę.

§. 15.

Każdy wyborca może wykonywać swe prawo wyborcze tylko w jednym okręgu wyborczym i zazwyczaj tylko osobiście.

Wyjątkowo mogą uprawnieni do wyboru w klasie wyborczej wielkich posiadłości ziemskich wykonywać swe prawo głosowania przez pełnomocnika; tenże musi być uprawniony do wyboru w tejże klasie wyborczej i może zastępować tylko jednego uprawnionego do wyboru.

Kto jest uprawniony do wyboru w klasie wyborczej wielkich posiadłości ziemskich, nie może głosować w żadnym okręgu wyborczym trzech innych klas wyborczych, a kto jest uprawniony do wyboru w którym z okręgów wyborczych miejskich wymienionych w § 2., nie może głosować w żadnej gminie wiejskiej ani w uzupełniającej klasie wyborczej.

Tak samo nie mogą uprawnieni do wyboru w klasie wyborczej gmin wiejskich, głosować w uzupełniającej klasie wyborczej.

Uprawnieni do wyboru w klasie wielkiej posiadłości ziemskiej, mający dobra swe więcej niż w jednym obwodzie, mają wykonywać swe prawo wyborcze w tym obwodzie, w którym leży ich najwyżej opodatkowany majątek.

Jeżeli uprawniony do głosowania w klasach wyborczych miast i gmin wiejskich jest członkiem kilku gmin, natenczas wykonuje on swe prawo wyborcze jedynie w gminie swego zwykłego zamieszkania.

Jeżeli uprawniony w uzupełniającej klasie wyborczej, w chwili rozpisania wyboru, ma przynajmniej od 2 lat kilka miejsc zamieszkania, wykonywa swe prawo wyboru w tem miejscu zamieszkania, w którym w chwili rozpisania wyboru urząd publiczny piastuje, albo jeżeli wypadek ten nie zachodzi, w miejscu, które jest siedzibą jego czynności zawodowej, albo jeżeli i ten wypadek nie zachodzi, w miejscu, które jest w oznaczonej chwili jego główną siedzibą w kraju. Jeżeli na podstawie powyższych postanowień, nie da się oznaczyć miejsca głosowania, głosuje uprawniony według swego wyboru, w jednej z gmin będących od dwóch lat jego miejscem zamieszkania.

§. 16.

Wybieralnym na posła do Sejmu krajowego jest każdy, kto:

- a) jest obywatelem austriackim,
- b) ma lat trzydzieści,
- c) jest w pełnem używaniu praw obywatelskich,
- d) ma prawo głosowania na posłów sejmowych w którejś z klas wyborczych w kraju.

Powyższe wymogi wybieralności obowiązują i dla wyboru posłów z Izb handlowych i przemysłowych.

Współposiadacze dóbr tabularnych, których posiadanie do wyboru posła uprawnia (§§. 8. 9. i 14. sejm. ordynacyi wyb.) niemniej współposiadacze jakiegokolwiek innego majątku nieruchomego, opłacającego taką kwotę podatkową, jaka wymagana jest dla wyborcy lub prawyborcy, są obieralnymi na posłów do Sejmu krajowego, jeżeli posiadają przymioty, w paragrafie tym pod a) b) i c) wymagane, i jeżeli nie ma przeciw nim żadnego z powodów wykluczających, w §. 17. tej ustawy wskazanych.

§. 17.

Od prawa wyboru i wybieralności są wykluczone:

1. Osoby skazane wyrokiem sądowym za jakąkolwiek zbrodnię lub za przestępstwo kradzieży, sprzeniewierzenia, udziału w tychże, oszustwa, upadłości, stręczenia do nierządu (§§. 460, 461, 463, 464, 486 i 512 ustawy karnej), dalej za przestępstwa wyszczególnione:

w §. 1. ustawy z 28. maja 1881 dziennika ustaw państwa Nr. 47,

w §. 1. ustawy z 25. maja 1883 dziennika ustaw państwa Nr. 78,

w §. 1, 2, 3, 4 i 5 ustęp przedostatni ustawy z 24. maja 1885 dziennika ustaw państwa Nr. 89.

Skutek tej kondemnaty ma ustać względem zbrodni wyliczonych w §. 6. pod liczbami 1 do 10 ustawy z dnia 15. listopada 1867 (dziennik praw państwa Nr. 131) z końcem kary, względem wszelkich innych zbrodni po upływie pięcioletnia lat, jeśli winny skazany został przynajmniej na pięcioletnią karę, w innych razach po upływie pięciu lat, a względem innych przestępstw powyżej przytoczonych po upływie trzech lat, licząc od ukończenia kary.

2. Osoby karane za przestępstwa wyszczególnione w §§. 45, 47, 48 i 49 ustawy wojskowej z 11. kwietnia 1889 dziennik ustaw państwa Nr. 41. w ciągu trzech lat po ukończeniu kary.

3. Osoby karane sądownie za występki przeciw postanowieniom karnym, celem ochrony wolności wyborczej (ustawa z 26. stycznia 1907 r. dz. u. p. Nr. 18.) jeżeli czyn popełniony został przy wyborach do izby posłów Rady Państwa lub do Sejmu w ciągu sześciu lat po ukończeniu kary.

4. Osoby postawione pod dozór policyjny, tudzież osoby oddane do domu pracy przymusowej, w ciągu lat trzech po zgaśnięciu dozoru policyjnego, względnie po wypuszczeniu z domu pracy przymusowej.

5. Osoby skazane więcej niż dwukrotnie na karę areztu za pijaństwo na podstawie powszechnej ustawy karnej

tudzież osoby karane więcej niż dwukrotnie karą aresztu za przekroczenie postanowień ustawy z 19. lipca 1877 dziennik ustaw państwa Nr. 67. lub innych zaprowadzić się jeszcze mających postanowień ustawowych, w ciągu trzech lat po ukończeniu kary.

6. Osoby pozbawione sędownie władzy ojcowskiej nad swemi dziećmi, jak długo dzieci pozostają pod obcą opieką, w każdym jednak razie w ciągu lat trzech po odnośnem zarządzeniu sądowem.

7. Ci, którzy z funduszków publicznych albo gminnych zaopatrzenie ubogich pobierają albo pobierali w roku bezpośrednio poprzedzającym wybory, albo którzy wogóle są ciężarem dobroczynności publicznej.

Nie należy jednak ze względu na prawo wyborcze, uważać za zaopatrzenie ubogich, albo za akty publicznej dobroczynności, wsparcia z Kas chorych, pobierania rent z powodu wypadku, podeszłego wieku albo niezdolności do pracy, bezpłatne pielęgnowanie w szpitalach publicznych, uwolnienie od opłaty szkolnej, wyposażenie w środki naukowe lub stypendya, jako też zapomóg z powodu klęsk.

8. Osoby, do których majątku otworzono konkurs, aż do ukończenia tegoż, a jeżeli dłużnik upadły jest kupcem, aż do uzyskania zdolności do praw oznaczonych w §. 246. ustawy konkursowej z 25. grudnia 1868 dziennik ustaw państwa Nr. 1. ex 1869.

§. 19.

Rozpisanie powszechnych wyborów do Sejmu ma być w ten sposób zarządzane, aby najpierw wybrani byli posłowie z uzupełniającej klasy wyborczej, następnie posłowie z gmin wiejskich, potem posłowie z miast, z Izb handlowych i przemysłowych, a w końcu posłowie z klasy wielkich posiadłości ziemskich, i aby wybory w każdej z pierwszych trzech klas wyborczych (uzupełniająca klasa wyborcza, klasa wyborcza gmin wiejskich, i klasa miast i Izb handlowych i przemysłowych) odbywały się w całym kraju jednego i tego samego dnia.

§. 20.

Rozpisanie powszechnych wyborów należy podać do wiadomości przez dzienniki krajowe i plakaty we wszystkich gminach Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkiem Księstwem Krakowskiem.

Rozpisanie uzupełniających wyborów w klasie wyborczej wielkich posiadłości ziemskich należy obwieścić dziennikami krajowymi, a w klasach wyborczych miast, gmin wiejskich tudzież w uzupełniającej klasie wyborczej plakatami, w gminach, tworzących okręg wyborczy.

Równocześnie z rozpisaniem wyboru, należy podać do wiadomości publicznej plakatami we wszystkich gminach okręgu wyborczego postanowienia ustawy celem ochrony wolności wyborczej. (Ustawa z 26. stycznia 1907 r., dz. u. p. Nr. 18). Postanowienie to nie dotyczy wyborów w klasie wyborczej wielkich posiadłości ziemskich.

§. 21.

Wszystkich uprawnionych do wyboru z klasy wyborczej wielkich posiadłości, gmin wiejskich i Izb handlowych i prze-

mysłowych, tworzących wedle postanowień tej ordynacji wyborczej jedno ciało wyborcze, należy spisać w osobną listę.

Dla klasy wyborczej miast i dla uzupełniającej klasy wyborczej, zakłada się tyle list wyborczych, ile jest wyznaczonych miejsc wyborczych i do każdej z tych list wyborczych wciąga się tych wyborców, którzy mają głosować w tem samem miejscu wyborczem.

Listę wyborczą każdego ciała wyborczego mają utżymywać powołane do jej sporządzenia organa w ewidencji i mają ją sporządzić dla przeprowadzenia wyboru w dwóch równobrzmiących egzemplarzach.

§. 25.

Lista wyborców w każdym z miast w §. 2. wymienionych sporządzoną być winna przez przełożonego gminy z ścisłem przestrzeganiem postanowień §. 11. sejmowej ordynacji wyborczej w brzmieniu ustalonym przez ustawę z 6. października 1869 Dz. u. kr. nr. 31 z uwzględnieniem ustawy z 30. stycznia 1890 Dz. u. kr. nr. 22, tudzież §. 17. niniejszej ustawy i ma być wyłożoną do przejrzania najpóźniej na 14 dni przed terminem wyboru posła w miejscu urzędowania zwierzchności gminnej. Jednocześnie ma być wyłożenie list w gminie obwieszzone, z oznaczeniem ośmiodniowego nieprzekraczalnego terminu do wnoszenia reklamacji. Komisya złożona z przełożonego gminy i z czterech członków, wybranych do tego przez radę gminną z jej grona, winna w przeciągu 24 godzin rozstrzygać reklamacje, wniesione przed upływem przepisanego terminu i czynić natychmiast w liście wyborczej poprawki, uznane przez nią za prawnie uzasadnione. Przeciw odmownej uchwale komisji przysłuża reklamującemu prawo odwołania się do przełożonego władzy politycznej, której miasto podlega. Odwołanie takie winno być wniesione w przeciągu 24 godzin po uwiadomieniu reklamującego o uchwale odmownej, do komisji, która ma je przedłożyć bezzwłocznie przełożonemu władzy politycznej. Rozstrzygnięcie tegoż jest stanowczem co do wyboru będącego w toku.

Zrektyfikowaną w ten sposób ostatecznie listę wyborców przedłoży przełożony gminy bezzwłocznie przełożonemu politycznej władzy, której miasto podlega, a ten podpisze listę z potwierdzeniem należytego sporządzenia.

§. 26. a)

Postanowienia §. 25. i §. 26. mają analogiczne zastosowanie także przy wyborach w okręgach wyborczych miejskich (nr. 1 i 2) uzupełniającej klasy wyborczej.

§. 27.

Celem wyboru posłów z gmin wiejskich i z okręgów wyborczych wiejskich (nr. 3—10) uzupełniającej klasy wyborczej, oznaczy polityczna władza powiatowa ilość wyborców, wybrać się mających z każdej gminy okręgu wyborczego, stosownie do przepisu §. 12. względnie §. 14 b) ustęp 2. i 3. według stanu ludności obecnej podczas ostatniego spisu ludności w gminie i na obszarze dworskim, cym z nią jedną gminę katastralną.

O liczbie wyborców, przypadającej na każdą gminę, uwiadomi polityczna władza powiatowa naczelnika gminy i poleci mu, aby sporządził i przedłożył w dwóch egzemplarzach spis osób uprawnionych do wyboru wyborców w klasie wyborczej gmin wiejskich według postanowień §§. 13. i 17. sejmowej ordynacyi wyborczej, tudzież spis osób uprawnionych do wyboru wyborców w uzupełniającej klasie wyborczej według postanowień §§. 14 a) i 17. tejże ordynacyi wyborczej.

§. 27. a)

Władza polityczna prostuje z urzędu spostrzeżone w liście wyborczej błędy i przesyła egzemplarz sprostowanej listy naczelnikowi gminy, który powinien ją wyłożyć do przeglądania w urzędowym lokalu gminnym przez dni ośm.

Równocześnie ogłosi naczelnik gminy wyłożenie to publicznie z wyznaczeniem ośmiodniowego, od dnia ogłoszenia liczyć się mającego terminu reklamacyjnego.

Reklamacye wniesione u naczelnika gminy przed upływem oznaczonego terminu, ma naczelnik gminy przedłożyć w przeciągu trzech dni celem rozstrzygnięcia bezpośrednio przełożonej politycznej władzy powiatowej. Przeciwno rozstrzygnięciu politycznej władzy powiatowej przysługuje reklamującemu w ciągu trzech dni prawo odwołania się do naczelnika kraju. Rozstrzygnięcie naczelnika kraju jest ostatecznem.

Reklamacye i odwołania się wniesione po upływie terminu wyznaczonego, należy odrzucić jako spóźnione.

W razie uwzględnienia reklamacyi, ma władza polityczna powiatowa z urzędu przedsięwziąć ewentualnie potrzebne sprostowanie listy wyborczej aż do 24 godzin przed terminem wyboru.

O sprostowaniu listy wyborczej skutecznem przez władzę polityczną, należy zawiadomić przełożonego gminy celem uwidocznienia tego sprostowania także w przechowywanym w urzędzie gminnym egzemplarzu listy wyborczej.

§. 28.

Naczelnik powiatowej władzy politycznej ma po ostatecznem ustaleniu listy uprawnionych do wyboru wyborców, wyznaczyć dzień, godzinę i miejsce przedsięwzięcia tego wyboru, ma wyznaczyć delegata do kierowania wyborem w charakterze komisarza wyborczego, i zawiadomić naczelnika gminy na czas o tych zarządzeniach, z poleceniem, by zawezwał uprawnionych do wyboru do przedsięwzięcia wyboru.

W większych gminach politycznych, gdzie ilość uprawnionych do wyboru przekracza 1000, może polityczna władza powiatowa po wysłuchaniu gminy, wyznaczyć dla wyboru wyborców kilka sekeyi wyborczych i zarządzić przydzielenie wyborców do nich wedle miejscowej przynależności.

Przypadająca na gminę ilość wybrać się mających wyborców ma być rozdzielona pomiędzy poszczególne sekeye wyborcze w miarę wykazanej dla poszczególnych okręgów liczby obecnej na miejscu ludności.

Oдноsne zarządzenia należy ogłosić w gminie wcześniej w sposób w miejscu używany.

§. 29.

Komisarz wyborczy ma potwierdzić fakt zawezwania wyborców i oddać spis uprawnionych do wyboru wraz z przygo-

towaną listą głosowania naczelnikowi gminy, który wraz z komisarzem wyborczym tworzy komisję wyborczą.

§. 30.

Wybór wyborców ma się odbyć w oznaczonym dniu wyboru o wyznaczonej godzinie i w wyznaczonym miejscu zebrania, bez względu na ilość obecnych wyborców, a przepisy następujących §§. 37., 38., 39., tudzież 41. włącznie do 45. mają mieć przy nim analogiczne zastosowanie.

Każdy prawyborca ma wymienić tyle nazwisk, ilu ma się obrać wyborców.

Wybieralnym na wyborcę jest każdy własnowolny obywatel austriacki płci męskiej, który ukończył 24. rok życia, ma prawo głosowania w którejś z klas wyborczych w kraju i nie jest od prawa wyborczego ani wykluczony ani wyłączony.

Do ważności wyboru wyborców potrzeba absolutnej większości głosujących.

Jeżeli się jej nie osiągnie przy pierwszym głosowaniu, należy postępować dalej wedle postanowień §§. 46., 47., i 48.

§. 32.

W powiatach, w których siedziba politycznej władzy powiatowej nie jest zarazem miejscem wyborczym, przeprowadza oznaczone w §§. 27., 27. a) 28. i 31. czynności przygotowawcze do wyboru posła, właściwa polityczna władza powiatowa, która po ukończeniu wyboru wyborców w gminach swego powiatu przesyła akta wyborcze wraz z listą obejmującą nazwisko i miejsce zamieszkania wybranych a w klasie wyborczej gmin wiejskich także i według §. 14. do wyboru powołanych wyborców, naczelnikowi politycznej władzy powiatowej miejsca wyborczego.

Po odbytych wyborze wyborców we wszystkich gminach gdy lista wyborców w jednym miejscu wyborczym głosować mających jest zupełną, naczelnik politycznej władzy powiatowej miejsca wyborczego wystawi wyborcom karty legitymacyjne, zawierające liczbę bieżącą listy wyborczej (§. 33), nazwisko i miejsce zamieszkania wyborcy, dalej miejsce, dzień i godzinę wyboru posła na Sejm krajowy, i doręczy je wszystkim wyborcom w swym powiecie zamieszkałym.

Doręczenie zaś kart legitymacyjnych wyborcom w innym powiecie zamieszkałym nastąpi za pośrednictwem właściwej politycznej władzy powiatowej.

§. 33.

Naczelnik politycznej władzy powiatowej miejsca wyborczego powinien listy wybranych a w klasie wyborczej gmin wiejskich także i według §. 14. do wyboru uprawnionych wyborców zestawić w jedną główną listę wyborców w tem miejscu wyborczym wybierać mających, i przygotować tę listę w dwóch egzemplarzach do aktu wyborczego.

§. 34.

Kierownictwo aktu wyborczego w każdym miejscu wyborczym, mającego się odbyć w obecności komisarza rządowego, porucza się komisji wyborczej, utworzonej z uprawnionych do wyboru w temże miejscu wyborczym, a mającej składać:

1) dla każdego ciała wyborczego wielkiej posiadłości ziemskiej z trzech członków wybranych przez uprawnionych do wyboru, a dwóch mianowanych przez naczelnika władzy politycznej miejsca wyboru.

2) Przy wyborze posła z klasy wyborczej miast, tudzież przy wyborze posła w okręgach wyborczych miejskich Nr. 1 i 2, uzupełniającej klasy wyborczej, z burmistrza lub ustanowionego przez niego zastępcy i z dwóch członków reprezentacyi gminnej miejsca wyboru, tudzież z czterech członków, mianowanych przez komisarza wyborczego.

3) Przy wyborze posła z klasy wyborczej gmin wiejskich tudzież przy wyborze posła w okręgach wyborczych wiejskich Nr. 3—10 uzupełniającej klasy wyborczej, z trzech członków ciała wyborczego, mianowanych przez komisarza wyborczego, i z czterech członków, wybranych przez wyborców.

§. 45.

Gdy wszyscy obecni wyborcy głosy swe oddadzą, przydujący komisji wyborczej głosowanie ogłosić ma za skończone; poczem podwójny spis głosowania przez komisję wyborczą i komisarza wyborczego podpisanym i natychmiast skrutynium rozpoczętem będzie. Rezultat ukończonego obliczenia głosów przydujący komisji wyborczej natychmiast ogłosić powinien.

W okręgach wyborczych utworzonych z dwóch lub więcej miejsc wyborów przewodniczący komisji wyborczej dodać powinien, że o ogólnym rezultacie głosowania dowiedzieć się będzie można w głównym miejscu wyborów. Komisarz wyborczy odeśle akta natychmiast temu urzędnikowi politycznemu, któremu poruczono ułożenie ogólnego rezultatu wyborów w głównym miejscu wyborów. Ten ostatni zaś winien zbadać z nadesłanych aktów wyborczych ogólny wynik głosowań we wszystkich miejscach wyborów i takowy pisemnie zestawić.

§. 47.

Jeżeli przy głosowaniu na jednego lub drugiego wybrać się mającego posła nie wypadła taka większość głosów, wówczas przedsięwziętem będzie drugie skrutynium, a gdyby i przy tem potrzebna większość głosów do skutku nie przysła, przystąpi się do ściślejszego wyboru.

W okręgach wyborczych, złożonych z dwóch lub więcej miejsc wyborów, czynności te we wszystkich miejscach wyborów zarządzi starosta powiatowy, w którego powiecie leży główne miejsce wyborów.

§. 49.

Gdy potrzebna ilość posłów należycie wybraną została, protokół czynności wyborczej będzie zamknięty, przez członków komisji wyborczej i komisarza rządowego podpisany wspólnie, przy załączeniu spisów głosowania i list obliczania głosów, a względem wyboru posłów gmin wiejskich tudzież względem wyboru posłów z okręgów wiejskich (Nr. 3—10) uzupełniającej klasy wyborczej także przy równoczesnem załączeniu aktów wyboru wyborców zapieczętowany, napisem

treść wyrażającym opatrzony i komisarzowi rządowemu dla przesłania go namiestnikowi oddany.

W okręgach wyborczych złożonych z dwóch lub więcej miejsc wyborów należy po sprawdzeniu w głównem miejscu wyborów ostatecznego ogólnego wyniku, spisany z tej czynności akt ostateczny wraz z wszystkimi z komisji wyborczych nadesłanymi aktami odesłać namiestnikowi kraju. Odnosi się to w razie ściślejszego wyboru także do aktów zarządzenie to uzasadniających.

Art. II.

Ustawa niniejsza wchodzi w wykonanie po upływie bieżącego peryodu sejmowego.

Art. III.

Wykonanie tej ustawy poruczam Mojemu Ministrowi spraw wewnętrznych.

Koniec